

УДК 378.147:786.2

DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-30-35

Ревенчук В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО ДОСВІДУ СТУДЕНТА
ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті проаналізовано категорію "досвід" та означено види досвіду, які стали предметом наукових досліджень у галузі мистецької педагогіки; представлено наукові дані з питань філософії, психології та музичної педагогіки як основи формування музично-виконавського досвіду; розглянуто феномен музично-виконавського досвіду в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та обґрунтовано його значущість для майбутньої музично-педагогічної діяльності.

Визначено пріоритетність інструментально-виконавських дисциплін у формуванні музично-виконавського досвіду та їх спрямованість на оволодіння студентом різними видами музично-виконавської практики – вокальної, інструментальної, диригентської.

Обґрунтовано передумови формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі навчання: розвиток аналітичного мислення й мотивації до музично-виконавської діяльності; систематичне поповнення музичного репертуару; розкриття індивідуально-особистісних якостей; накопичення музичних вражень та концертної практики тощо.

Сформульовано зміст музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва, який охоплює: навички читання нот з аркуша і транспонування; уміння грати в ансамблі й акомпанувати; сформованість виконавської техніки, яка дозволяє вільно володіти інструментом, голосом, диригентським жестом; впевненість, художній смак, артистичність, психологічна готовність до публічного виконання музичних творів; уміння втілювати художній образ тощо.

Підкреслено необхідність цілеспрямованого педагогічного керування процесом формування музично-виконавського досвіду студента та спрямованості навчальної практики на ефективність фахової підготовки.

Ключові слова: досвід, психологічний досвід, фаховий досвід, музично-виконавський досвід, музично-виконавська практика (вокальна, інструментальна, диригентська), професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Серед найважливіших проблем сучасної педагогічної практики не втрачають актуальності питання пошуку шляхів творення духовного світу підростаючого покоління. Центральною фігурою в цьому процесі є постать педагога, тому стратегія вищої школи має відображати основні вектори професійної підготовки майбутнього вчителя – формування всебічно розвиненої особистості з активною життєвою позицією, здатністю виконувати гуманістичну просвітницьку функцію, схильністю до власної творчості у професійній діяльності та намаганням підтримувати потенційні творчі можливості дітей.

Серед наукових категорій, які тлумачать рівень професійного зростання фахівця, найбільш поширеною є категорія *досвід*. Здобутий досвід надає впевненості у професійній діяльності та сприяє успішній адаптації до стрімких сучасних суспільних змін. Оскільки досвід розуміється як сукупність знань, умінь, навичок, ставлень та ціннісних орієнтацій, то з педагогічної точки зору дана категорія асоціюється з компетентністю особистості. Компетентність – це надбання, яке *ґрунтується на досвіді* людини, формується шляхом поєднання (сукупності) певних компетенцій (знань, умінь і навичок) та проявляється через уміння використовувати

здобуті компетенції у нових нестандартних ситуаціях. Тобто досвід людини пов'язується з її компетенціями (знаннями, уміннями, навичками, ставленнями та ціннісними орієнтаціями) у певній сфері діяльності. Це індивідуально-особистісна характеристика людини, яка вказує на якість її діяльності.

Надзвичайно великий інтерес вчених до феномену *досвід* відзначений у сфері мистецької освіти. Аналізуючи певні види діяльності, науковці досліджують різноманітні види досвіду: *естетичний* (І. Зязюн (1976), Г. Карась (1996), Т. Скорик (1998), О. Павлова (2009)), *моральний* (Т. Гризоглазова (1994)), *морально-естетичний* (О. Олексюк (1988), С. Хлебик (1992)), *емоційно-естетичний* (Т. Строгаль (2018)), *мистецький* (Т. Грінченко (2011)), *художньо-естетичний* (О. Шевнюк (1995), Т. Сердюк (2009)), *музично-естетичний* (Т. Завадська (1993)), *художній* (М. Горбунова (2007)), *художньо-ментальний* (О. Реброва (2013)) тощо. Деякі вчені конкретизують феномен "досвід" крізь призму *творчої діяльності* (І. Дікун (2018)), *сприйняття поліфонії* (М. Сибірякова-Хіхловська (2007)), *музично-виконавської діяльності* студентів вишів культури (О. Хлебнікова (2001)).

При всій різноманітності наукових характеристик феномену *досвід*, на наш погляд, ще не дістала належного висвітлення проблема формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва. Тому **метою** нашої статті є аналіз педагогічних аспектів формування музично-виконавського досвіду студента у процесі його професійної підготовки.

Методичний ракурс проблематики досвіду спрямовує науковий пошук на взаємозв'язок теорії і практики, тобто пошук шляхів формування досвіду, адекватних відповідним процесам у галузі мистецької освіти. Це вимагає поглибленого наукового проникнення у сутність феномену *досвід* та аналізу тих аспектів музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя у процесі його навчання, які характеризуватимуть компетентність вчителя музичного мистецтва у школі. Тобто ми розглядаємо феномен музично-виконавського досвіду в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Філософська наука трактує феномен *досвід* як чуттєво-емпіричне пізнання дійсності, засноване на практиці. Накопичення й передача досвіду є ознакою суспільного розвитку (тобто суспільний розвиток не може відбуватися поза накопиченням і передачею суспільного досвіду) [6, с. 462–463]; як поєднання знань і навичок, здобутих у процесі взаємодії людини із зовнішнім світом (тобто досвід виступає важливим елементом будь-якої діяльності – пізнавальної, практичної тощо) [7, с. 15, 169].

Психологічна наука визначає досвід як *якість* особистості, яка формується у процесі її діяльності, навчання і виховання та певним чином узагальнює здобуті знання, навички, уміння, звички тощо [3, с. 82].

Будучи "інструментом людського пізнання" [2, с. 13], досвід має індивідуально-особистісний характер, адже кожна людина по-своєму сприймає світ й усвідомлює здобуту інформацію. Знання й уміння їх застосовувати на практиці виступають головним механізмом набуття досвіду.

Розробляючи концепцію свідомості людини, В. Бехтерев вважав досвід критерієм психологічного розвитку особистості. Описуючи цілісність особистості, І. Зязюн використовує категорію *психологічний досвід*, складовими одиницями якого є сукупність різних досвідів (інтелектуального, пізнавального, морального, естетичного, професійного, життєвого, культурного), які характеризують життєву практику кожної людини. Вчений вказує, що категорія *психологічний досвід* має бути ширше представлена як у загальній і віковій психології, так і в педагогіці, де переважно користуються категоріями "розвиток", "психічний розвиток", "виховання", "учіння" [1, с. 25–6].

Як формується досвід майбутнього вчителя музичного мистецтва? На момент вступу до вищого навчального закладу кожен студент володіє своїм унікальним комплексом індивідуальних досвідів, який є складним поєднанням знань, умінь, якостей, мотивації до оволодіння професією тощо. Цей комплекс досвідів є тією відправною позицією, від якої починається формування його фахового досвіду. Поняття "фаховий досвід", у свою чергу, є складним утворенням, яке характеризує

особистість майбутнього вчителя. Його фахова підготовка визначається змістом майбутньої професійної діяльності, яка є складною і багатоаспектною.

Яку частку фахового досвіду становить музично-виконавський досвід? Окрім загально-педагогічних та психолого-педагогічних основ майбутньої професійної діяльності, вчитель музичного мистецтва має володіти виконавськими вміннями й навичками, які становлять підґрунтя його музично-виконавського досвіду, а саме: володіння інструментом, голосом, навичками диригування, сучасними аудіо засобами навчання; він повинен уміти розучувати з учнями вокальні твори, знайомити учнів за допомогою інструмента з різноманітними музичними жанрами, організовувати музичні вечори (класні, шкільні) тощо. Як видно з даного переліку фахових якостей, музично-виконавський досвід є чи не найголовнішим видом досвіду для майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Сучасні вчені-педагоги (О. Ростовський, О. Рудницька, О. Хлебнікова, О. Щолокова) підкреслюють залежність накопичення досвіду студента від його практичної (навчальної) діяльності, тобто взаємодії з навчаючим середовищем. Пріоритетну роль у накопиченні музично-виконавського досвіду відіграють інструментально-виконавські дисципліни, які спрямовані на оволодіння майбутнім вчителем музичного мистецтва різними видами музично-виконавської практики – вокальної, інструментальної, диригентської. Ці види практичної музичної діяльності стають своєрідними одиницями (складовими) майбутнього професійного досвіду вчителя музичного мистецтва, виступають його своєрідними характеристиками. Характеризуючи особистість вчителя музичного мистецтва, ми визначаємо його музичний інтелект, музично-виконавські вміння, особистісно-психологічні якості (емоційність, воля, пам'ять тощо), тобто ті формулювання, які свідчать про його професійний досвід. Окрім цього, на думку О. Хлебнікової, у практиці професійного навчання відчувається недостатність взаємозв'язку між музично-теоретичним та музично-виконавським блоками навчальних дисциплін. Тобто весь професійно-освітній комплекс підготовки спеціаліста не спрямовується на формування музично-виконавського досвіду. В результаті студент не набуває цього досвіду у процесі навчання [8, с. 57–60].

Звідси можна дійти висновку: створена система професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у вигляді комплексу навчальних дисциплін далеко не завжди є результативною. Професійна підготовка студента вимагає не лише належної організації. Вона має спрямовуватися на формування у майбутнього вчителя музичного мистецтва фахового досвіду. Об'єднуючим чинником цього процесу має стати саме музично-виконавський досвід, за яким і визначається компетентність вчителя музичного мистецтва. Саме музично-виконавський досвід, на нашу думку, буде виконувати ту інтегративну функцію, яка допоможе сформувати у студента більш чіткі уявлення про майбутню професійну діяльність.

Значним внеском у дослідження проблеми формування досвіду є праці О. Ребрової. Досліджуючи категорію *художньо-ментальний досвід* в проєкції мистецької педагогіки, О. Реброва наголошує, що він виступає чинником підвищення якості освіти, оскільки впливає на розвиток та утворення якостей ментального характеру [5, с. 33]. На її думку, майбутній вчитель музичного мистецтва має володіти такими якостями: *творча самостійність* як здатність концентрувати власні творчі ресурси у процесі навчання, інтерпретувати музичні твори, здійснювати художньо-педагогічну діяльність; *виконавська та емоційно-образна мобільність* у процесі інтерпретації музичних творів та вирішення різноманітних художньо-творчих ситуацій, які виникатимуть у процесі професійної діяльності; *комунікативність*, яка має розвиватися у процесі спілкування з художніми творами та набуття таких важливих для вчителя якостей, як: толерантність, повага до інших та власне самоствердження; *духовність*, яка має формуватися в особистості під впливом мистецтва, прагнення впливати засобами мистецтва на духовний світ учнів. Ці якості мають співвідноситися з художньо-педагогічними компетентностями, сформованість яких визначає якість художньо-ментального досвіду як фахового утворення особистості вчителя [5, с. 34].

Які компетентності мають сформуватися у майбутнього вчителя музичного мистецтва? Це, насамперед, когнітивна (мистецька обізнаність), виконавська (воло-

діння різними видами музично-виконавської діяльності – гра на інструменті, спів, диригування), мобілізаційна (уміння мобілізуватися для створення проєктів, інновацій тощо), соціокультурна (прагнення впливати на духовний світ учнів). При безсумнівній важливості зазначених художньо-педагогічних компетентностей, на наш погляд, системоутворюючим моментом є музично-виконавська компетентність, музично-виконавський досвід, адже професійність вчителя учні будуть оцінювати перш за все за його музично-виконавськими можливостями.

Цілісна система впливу на процес формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя включає, з одного боку, застосування організаційних, методичних, змістових та педагогічних ресурсів, а з іншого, налагодження навчальної взаємодії між викладачем та студентом, міжособистісних стосунків між ними, створення атмосфери взаємодопомоги та співробітництва, стимулювання самостійності і творчого підходу до навчання (тобто ця система має враховувати як зовнішні, так і внутрішні чинники впливу на студента). Відтак у процесі навчання студент має отримати власний досвід організації такого освітнього середовища, яке позитивно впливатиме на його професійний розвиток, а відтак на духовний розвиток учня у майбутньому. Тільки в такому разі можна говорити про ефективність фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

За О. Ребровою, саме міждисциплінарний підхід до фахової підготовки майбутнього вчителя створює умови, завдяки яким обґрунтовуються та втілюються в практику нові знання й теоретичні концепції. Він виявляється у можливості поєднувати закономірності однієї науки в межах іншої, створювати альтернативні педагогічні ситуації, які стають тими засобами, що впливають на підсвідомі процеси формування особистості майбутнього вчителя [4].

На жаль, у практиці професійної підготовки немає окремо взятого навчального предмета, який спрямовується на формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва. Кожен навчальний предмет (музичний інструмент, вокал і диригування) формує свої специфічні музично-виконавські навички й уміння. Однак інструментально-виконавські уміння використовуються у процесі вивчення усіх профільних навчальних дисциплін – уміння правильно зіграти вокальну партію (клас вокалу) чи хорову партитуру (клас диригування), уміння акомпанувати власному співу чи солісту (концертмейстерський клас), уміння швидко зорієнтуватися у новому творі (клас основного / додаткового музичного інструмента) тощо. Скрізь актуальним є музично-виконавський досвід. З іншого боку, уміння й навички, здобуті у процесі вивчення інших навчальних дисциплін, можуть і повинні використовуватися у інструментально-виконавському класі, а саме: уміння вправно розучувати вокальний твір у концертмейстерському класі, уміння про диригувати складний у ритмічному відношенні уривок з твору чи втримати єдиний темп упродовж всієї п'єси, уміння використовувати музично-теоретичні знання (щодо стилю, жанру, форми, штрихів) у процесі осягнення музичного твору тощо.

Формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва має відбуватися поступово, цілеспрямовано і систематично. Передумовами формування музично-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі навчання виступають: розвиток мотивації до музично-виконавської діяльності, аналітичного мислення (уміння аналізувати, контролювати й коригувати власну гру); поповнення музичного репертуару (вокального, інструментального, диригентського); розкриття індивідуально-особистісних якостей (старанність, наполегливість, завзятість), накопичення музичних вражень та концертної практики тощо.

Поступово у студента має сформуватися комплексне уявлення про майбутню професійну діяльність, у якій дуже гнучко мають поєднуватися різні аспекти музично-виконавського досвіду (інструментальні, вокальні, диригентські тощо). Музично-виконавський досвід майбутнього вчителя музичного мистецтва – це емке і багатозначне поняття, яке включає: навички читання нот з листа і транспонування; уміння грати в ансамблі й акомпанувати; сформованість виконавської техніки, яка дозволяє вільно володіти інструментом, голосом, диригентським жестом; упевненість, художній смак, артистичність, психологічна готовність до публічного виконання музичних творів; уміння втілювати художній образ тощо.

Отже, музично-виконавський досвід є важливою складовою фахової підготовки студента, ознакою його професійної компетентності. Він відображає ті аспекти його музично-виконавської діяльності, які виявляються у процесі пізнання музичних творів та їх інтерпретації. Це суттєва характеристика особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, тому педагогічні проблеми формування даного досвіду мають бути важливим орієнтиром його професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Музично-виконавський досвід – це набутий у процесі спілкування з музикою "комплекс перцептивних еталонів" (М. Сибірякова-Хіхловська), який зумовлює успішність музично-виконавської діяльності; це інтегрована системна якість особистості музиканта, яка формується у процесі художньо-творчої діяльності; це одночасно процес і результат накопичення комплексу знань, виконавських умінь, навичок та ставлень, які забезпечують цілісне інтелектуально-емоційне осягнення музичних творів та їх інтерпретацію.

Пошук шляхів вирішення багатогранної проблеми формування музично-виконавського досвіду потребує комплексного дослідження взаємодії різних видів музично-виконавського мистецтва у професійній підготовці студента.

Література

1. Зязюн І. А. Сугестологічна природа психологічного досвіду особистості. *Психологія і особистість*. 2015. № 1 (7). С. 10–29.
2. Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта. Харьков: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, 2010. 366 с.
3. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 354 с.
4. Реброва О. Є. Педагогічна діагностика в контексті підвищення якості мистецької освіти. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11446/1/Rebrova.pdf>
5. Реброва О. Є. Теорія та методика формування художньо-ментального досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва та хореографії: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02, 13.00.04. Київ, 2013. 46 с.
6. Философский энциклопедический словарь / под ред. академика АН СССР Л. Ф. Ильичёва, П. Н. Федосеева. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 836 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 744 с.
8. Хлебнікова О. В. Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія "Педагогіка"*. Тернопіль, 2000. № 8. С. 57–60.

References

1. Ziaziun I. A. Suhestolohichna pryroda psykhologichnoho dosvidu osobystosti. *Psykhologhiia i osobystist*. 2015. №1(7). S. 10–29.
2. Laktyonov A. N. Koordynaty yndyvudualnoho opyta. Kharkov: Kharkovskiy natsyonalnyi unyversytet ymeny V. N. Karmazyna, 2010. 366 s.
3. Platonov K. K. Struktura y razvytye lychnosty. M.: Nauka, 1986. 354 s.
4. Rebrova O. Ye. Pedahohichna diahnostyka v konteksti pidvyshchennia yakosti mystetskoi osvity. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11446/1/Rebrova.pdf>
5. Rebrova O. Ye. Teoriia ta metodyka formuvannia khudozhno-mentalnoho dosvidu maibutnoho uchytelia muzychnoho mystetstva ta khoreohrafii: 13.00.02, 13.00.04: avtoref. dys. ...dokt. ped. nauk. K., 2013. 46 s.
6. Fylosofskiy entsyklopedycheskyi slovar / pod red. Akademika AN SSSR L. F. Ylychëva, P. N. Fedoseeva. M.: Sovetskaia entsyklopediya, 1983. 836 s.
7. Filofosfskyi entsyklopedychnyi slovnyk / za red. V. I. Shynkaruka. K.: Abrys, 2002. 744 s.
8. Khliebnikova O. V. Formuvannia dosvidu muzychno-vykonavskoi diialnosti u studentiv vuziv kultury. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika*. Ternopil, 2000. №8. S. 57–60.

Revenchuk Valentina

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Instrumental and Performing Training of Mykola Gogol Nizhyn State University

FORMATION OF MUSIC PERFORMING EXPERIENCE OF A STUDENT AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The purpose of this one article is analysis the pedagogical aspects of forming a student's music performing experience in the process of his professional preparation.

The article analyzes the category of experience; identifies the types of experience that have become the subject of scientific research in the field of art pedagogy; shows scientific data in philosophy, psychology and music pedagogy as a base for formation of a music performing experience; considers the phenomenon of music performing experience in the context of professional training of the future teacher of music art and substantiates its significance for the future music-pedagogical activity.

Priority of instrumental and performing disciplines in forming of music performing experience and their orientation on mastering different types of music performing practice (vocal, instrumental, conducting) in the article are determined.

The prerequisites for forming a music performing experience of a future music art teacher in the course of teaching (such as: development of analytical thinking and motivation for music-performance activity; systematic replenishment of musical repertoire; disclosure of individual and personal qualities; accumulation of musical impressions and concert practice, etc.) are substantiated.

The content of musical performing experience of the future teacher of musical art is formulated, which includes: skills of reading notes from a letter and transposition; ability to play in an ensemble and accompany; formation of performing technique, which allows you to freely own the instrument, voice, conductor's gesture; confidence, artistic taste, artistry, psychological readiness for public performance of musical works; ability to embody an artistic image, etc.

It is emphasized that this problem is of great practical importance, so its solution should be the focus of the teacher. Necessity of purposeful pedagogical management of the process of formation of music-performing experience of the student and the orientation of educational practice on the effectiveness of professional training are declared.

Key words: experience, psychological experience, professional experience, music-performing experience, music-performing practice (vocal, instrumental, conductor), professional training of future teacher of music art.